

Hristiyanlık ve Felsefe

Hristiyanlık, Antikite’de gelişmiş olan felsefî düşüncelere karşı 2 farklı strateji benimsemiştir. Tarihsel sıra göz önünde bulundurulursa ilk strateji Katolik ikincisi ise Protestan olarak adlandırılır. İlk stratejiyi benimseyenlerce İncil’in mesajları Yunan ve Helen felsefelerinin yardımıyla anlaşılır kılınmaya çalışıldı. Ki böylelikle Hristiyan İlahiyatı ortaya çıkmış oldu. M.S. 1. yüzyıldan 12. yy’a kadar Stoacılık ve neoplatonculuktan beslenen Hristiyan ilahiyatı 12. yy’dan itibaren Aristo felsefesine doğru yönelmiş ve bu anlayış Roma Katolik Kilisesinin de temelini oluşturmuştur.

Yunan ve Helen felsefesi, kendisinden sonra gelen Hristiyan İlahiyatını kendi çizgisine uydurmaya çalışmıştır ve bunda başarılı olduğu da söylenebilir. Teslis inancı ve ruhun bedene karşı üstün oluşu gibi teleolojik doktrinler Helen (Neoplatoncu) felsefenin dili ile oluşturulmuştur. Felsefe Neoplatoncu anlayışı gözden çıkarttığına dahi Hristiyan İlahiyatı bu felsefenin dilini kullanmaya devam etti.

Hristiyanlığın Felsefeye getirileri:

1. İnsanın evrenin merkezi olarak algılanışı. (Yunan filozoflarında insan evrendeki yaratılmışlardan biridir oysa Hristiyanlıkta dünyanın varoluş sebebi insanın kurtuluş mücadelesinin gerçekleştiği mekan olmasından ileri gelir).
- 2.Tarihe doğrusal bir bakış (Oysa Stoacılarda döngüsel bir tarih anlayışı vardır. Olaylar birbirini yineliyordu. Hristiyanlıkta ise tarihin son noktası Hüküm Günü idi).
- 3.Tanrının, bir kişi ve yaratıcı olarak kavranışı. Stoacı doğal hukuk ve Hristiyanlık’taki Tanrının sözü evrensel hukuk olarak birbiriyle örtüşür.

M.S. 400 ve 1500 arası Ortaçağ Avrupası’ndaki siyasal sistem feodalizmdi. Seküler iktidar Hristiyan kilisesini doğal hukukun yorumcusu olarak kabul ettikten sonra hukuk kendi içinde bölündü. Kilisenin temsil ettiği ‘doğal’ hukuk ve kralın temsil ettiği seküler bir Roma hukuku. Seküler idareyi meşru olarak eleştirebilecek bir kurum ortaya çıkmış oldu böylelikle. İlk zamanlarda hristiyan kilisesi seküler otoriteye itaat etmeyi öğütlemiştir. 5. yy’da her iki gücün de tanrıdan kaynaklandığını dolayısıyla da eşit derecede meşru olduğunu bildirerek, Kilise’yi müdafaa etmiştir. Aynı zamanda bu iki otoritenin de farklı görevleri olduğu söylenmiştir: Kilisenin ruhani; devletin dünyevi işleri vardır. Ve bu iki otorite karşılıklı olarak birbirlerine yardım etmek durumundaydılar. Fakat bu anlaşma teoride olası gibi gözükse de içinde bulunulan dönem içerisinde fiilen mümkün

değildi. Kilise'nin belli bir miktar seküler güce sahip olma gereksinimi ve seküler iktidarın da bir miktar ruhani güce ihtiyaç duyması bu anlaşmanın fiilen uygulanabilirliğini imkansız hale getirmiştir.

Augustine, Hristiyanlık ve NeoPlatonculuk arasında bir sentez yaratmıştır. Hem her şeyi Tanrı insan için yaratmıştır hem de insan Tanrı suretinde yaratıldığı ve kurtuluşa yönelmesiyle yaratılışın mükemmel bir örneği olduğu için her şeyin merkezindedir. Ona göre en güvenilir bilgi içsel bilgidir. Duyusal deneyim ise kesin değildir. İçsel varlık ise akıldışı dürtülerin, günahın, suçun ve bağışlanmaya duyulan özlemin mücadele alanıdır. Bu içsel alanı kendi irademizle yönetemeyiz insanüstü (tanrısal) bir yardıma ihtiyaç duyarız. Ruh insanda ilahi olanı temsil ederken; beden günahın kaynağıdır (neoplatoncu). Kendimizi mümkün olduğunda bedenden kurtararak ruh üzerinde, yani içsel varlık üzerinde yoğunlaşmalıyız. Böylelikle evrendeki varoluşun ruhani kaynağına yani Tanrı'ya yaklaşabiliriz.

Tanrı ve Şeytan arasındaki mücadele insanın içinde gerçekleştiği gibi, Augustine'e göre benzer mücadele tarihte de Tanrının şehri ve Yeryüzü şehri arasında geçer. Aristo ve Platon'un devlet anlayışı gibi siyasal bir teori olarak bunu değerlendiremiyoruz. İyi ve kötü arasında mücadele Kıyamet gününe kadar devam edene değin yeryüzü devleti gerekli bir kötüdür (necessary evil). Çünkü insanın bozulmuş yaradılışı nedeniyle insanoğlunun kötülüğünü kontrol altında tutmak için güçlü bir yeryüzü devletine ihtiyaç vardır. Bu yeryüzü devleti görüşü; insan ve toplum arasındaki ilişkiye dair Aristo'cu görüşten ayrılır. Aristo'ya göre insan doğası gereği toplumsal bir varlıktı. Ayrıca bu görüş, devleti mükemmel yaşama ulaşma yolunda ahlaki bir eğitici olarak kabul eden Platon'cu görüşten de ayrılır. Augustine'e göre, siyaset ahlaki açıdan kötü olanı kontrol etmenin otoriter bir aracıdır. Günahtan önce tüm insanlar eşitti otoriteye ihtiyaç yoktu. Günahtan sonra güç kullanımını meşru kılmıştır. Yeryüzü devleti otoritesini Tanrı'dan almaktadır. Vatandaşlar tıpkı Tanrı'ya itaat etmeleri gerektiği gibi bu yöneticilere de itaat etmek zorundadırlar. Kilise ise bu yeryüzü devletinin denetleyicisidir.

Hristiyan ilahiyatçılar arasında da epistemolojik açıdan farklı duruşlar vardır (bkz. 159).

Augustine, kendi üzerine düşünme, içebakış, matematik ve mantık ilkeleri yoluyla kesin bilginin mümkün olabileceğini düşünmüş ve içsel yaşamımızın, mantık biçimlerinin dış dünyaya ve duyulara karşı epistemolojik üstünlüğünü vurgulamaya çalışmıştır. İçsel yaşamlarımızın ve saf biçimlerin kesin bilgisine dair iddialar eş zamanlı olarak ebedi bir gerçek olan en yüksek varlığa, yani Tanrı'ya inanca dünyevi bir desteği ifade etmektedir.

Augustine'de, Tanrı'nın evreni yokluktan yarattığı düşüncesiyle bağlantılı olarak Musevi-Hristiyan bir yaratılış kavrayışıyla karşılaşırız. Evren, Neo-Platoncular için olduğu gibi "Bir" olandan sonsuz bir

akış olarak ve böylelikle evrenin gerçekten 'bir' olduğu ve bu akışın kendisini maddede yokluk olarak kaybettiği şeklinde anlaşılmaz. Augustine'e göre Tanrı, evreni hem ruhani hem de maddi olarak, yoktan yaratan bağımsız ve ruhani güçtür. Bu demektir ki her şey aynı düzeyde değildir: Yaratan ve yaratılan birbirinden ayrıdır. Panteizm¹ dışarıda bırakılmış olur böylelikle.

Augustine ilk başlarda insana mutlak özgür irade atfedilebileceğini düşünmüştür: Davranışlarımız büyük oranda kendi irademize dayanmaktadır. Tanrı'ya ulaşmayı ve O'nun sözünü izlemeyi arzulayabiliriz veya kasten O'nu izlemeyebiliriz; yani günahı seçebiliriz. Fakat yaşamının ileriki yıllarında bunun tersini iddia etmiştir. İrade hürriyeti sadece Adem'e aitti. O da günah işleyerek seçimini yaptı. Ondandır gelen bütün insanlar günahkar oldular. Tüm bu işleyiş Tanrı tarafından önceden planlanmıştır. Olmuş olan ve olacak olan her şey Tanrı tarafından önceden takdir edilmiştir. Bir yandan Tanrı her şeyi önceden bilmekte; diğer yanda ise, insanlar özgürce hareket etmektedir. Bu nokta çelişkili gibi gözükse de Augustine iki farklı zaman kavramından söz ederek bu durumu açıklamaya çalışır (bkz. Syf 165).

Evrensellik problemi adlandırması; evrensel kavramların, evrenselliğin varolup olmadıklarına ve eğer varsalar ne tür bir varlık biçimine sahip olduklarına dair Ortaçağda yapılan tartışmalara atıfta bulunmaktadır. Fakat bu tartışmalar Ortaçağa özgü değildir. Evrensellik problemindeki temel meseleler Platonculuk ve Aristoculuk arasındaki tartışmalarda da bulunabilir ve günümüzde bile geçerlidir.

Evrensellik Probleminde sıklıkla kullanılan iki terim 1. Universalia 2. Particularia. Universalia evrensel kavramlara yani kahverengi dairesel gibi özellikler ile insan ve at gibi türlere işaret eder. Particularia ise belli neslere işaret eder. Yani "bu kahverengi kapı", "şuradaki yuvarlak lamba" gibi... Platon'un ideaları universalia ile yakından ilişkilidir (fakat Platon'un ideaları evrensel kavramlar olmaktan başka ayrıca idealdirler. Bundan başka Platon'un felsefesinde , particularia duysal deneyim dünyasındaki ölümlü nesnelerdir. Diğer yandan Aristo'da particularia tözlere karşılık gelir. Universalia ise Aristocu anlayıştaki evrensel tözlere karşılık gelir.

Evrenseller probleminde farklı bakış açıları, universalia'nın ne oranda var olduğu sorusuna verdiğimiz yanıtla bağlı olarak çeşitlilik gösterir. Universalia'nın gerçek olduğunu iddia edenlere Realistler denmektedir. Universalianın gerçekte varolmayıp sadece isimler olduklarını iddia edenlere nominalistler denir. Bunlar iki aşırı ucu temsil eder ama arada daha ılımlı yaklaşımlar da vardır. Realizm de kendi içinde Platonik realizm ve Aristocu realizm olarak ayrılabilir.

¹ Tanrı'nın ve evrenin bir olduğu düşüncesi.

Platon'cu realizmde universaliala tamamen bağımsız bir gerçekliğe sahiptir. Ortaçağda nesneler öncesi evrensel olarak tabir edilmeye başlanmıştır çünkü insanlar da dahil olmak üzere eşyayı Tanrı kendi düşüncelerinden yaratmıştır.

Aristocu realizmde ise Aristo formların (universaliala) belli şeyler (particulariala) içinde varolduğunu söylemişti. Düşüncenin de yardımıyla particulariala vasıtasıyla universalialayı kavrayabiliriz. Adalet bağımsız bir varoluşa sahip değildir. Fakat sadece adil olan toplum ve bireyler içinde varolur. Universaliala'nın var ve gerçek olduğu söylendiği için bu duruş da realisttir. Fakat burada ne universaliala particulariadan üstün ne de ondan bağımsız olarak bulunabilir. Daire evrenseli insanlardan önce varolmuştur ve onlar yok olduktan sonra da varlığını sürdürecektir; fakat daire evrenselinin varlığı yuvarlak nesnelere bağımlıdır.

Nominalistler ise kavramların bireysel bilinç içinde var olduklarını fakat asla bireysel bilinçten bağımsız olarak var olamayacaklarını söylerler.